

Posudek

k bakalářské práci Anny Moudré

„Osvojování českého znakového jazyka slyšícím nemluvicím chlapcem v pubescentním a adolescentním věku“

Anna Moudrá studovala obor čeština v komunikaci neslyšících, zaměřením své práce však dalece přesáhla znalosti studovaného oboru, vytvořila interdisciplinární text, který slučuje informace z oblastí českého znakového jazyka (ČZJ), didaktických přístupů speciální pedagogiky a psycholingvistiky. Text má 3 roviny: teoretickou, dále výzkumnou, v níž je přinesen významný lingvistický závěr, i praktickou rovinu, která nabízí inspiraci pro terapii jazykově handicapovaných osob.

V teoretické rovině Moudrá prokazuje narušení jazykových funkcí u nemluvicího chlapce s diagnózou vývojová anartrie, a to v odborném terminologickém porovnávání s diagnózou vývojová dysfázie.

V rovině výzkumu Moudré práce poprvé v české lingvistice přináší defektologická data z ČZJ od inteligentního slyšícího nemluvicího chlapce, stíženého jazykovou patologií a zároveň motorickou poruchou, který ČZJ osvojoval jako druhý, resp. cizí jazyk (L2). Moudrá prací ověřuje hypotézu, že se druhotná dysfatická porucha, jíž chlapec vykazuje v osvojování psané formy českého jazyka, bude projevat také v osvojování ČZJ. Ověření hypotézy - na velice vhodně k tomu vybraném českém probandovi - má velkou lingvistickou důležitost. Potvrzení hypotézy, k němuž Moudrá svým výzkumem dospěla v závěru práce, a sice že chlapec vykazuje dysfatické rysy neboli agramatismy také v ČZJ, přináší zároveň podporu následujícím lingvistickým premisám. Premise, že dominantní jazykové funkce nezáleží na modu (na osvojování ČZJ se podílejí podobné mozkové struktury, jako na osvojování českého jazyka), a premise, že kvalita osvojení L1 může ovlivňovat kvalitu osvojení L2 (v případě chlapce nedošlo ke kvalitnímu osvojení L1-českého jazyka v produkčním směru, produkce L2 je rovněž stížena dysfunkcí).

Moudrá pro svůj výzkum zvolila vysoce adekvátní metodologii – soustředila se nejen na analýzu spontánních výpovědí chlapce v ČZJ, ale také na analýzu chlapcových reprodukcí výpovědí v ČZJ, které primárně znakoval figurant. To jí umožnilo porovnat spontánní jazykový plán chlapce s jeho schopností reprodukovat gramatiku ČZJ (Moudrá sledovala gramatické jevy, které jsou v psycholingvistice považovány za signifikantní v určování gramatických, resp.

agramatických kompetencí – např. dodržování slovosledu nebo odchylku ve frekvenci výskytu obligatorních slovních druhů). Přitom si uvědomovala, že některé typy chyb mohou být způsobeny dosud nedokonalým ovládnutím ČZJ jako L2, a pokusila se tento typ chyb odlišit od typu chyb zjevně agramatických. V tom práci považuji také za velmi přínosnou. Jako další srovnávací materiál Moudrá zvolila chlapcovu znakovanou reprodukci vyprávění, které bylo před tím prezentováno v českém jazyce. To spolu s titulky, kterými Moudrá opatřila videonahrávky chlapcových výpovědí, a zejména se způsobem zápisu analýzy, který Moudrá zvolila do textu své práce, dalo práci komparativně lingvistický rozměr. Moudrá v lingvistických analýzách v textu své práce vždy prezentuje výchozí větu v gramatice českého jazyka, poté odkazuje na správný překlad do gramatiky ČZJ, tak, jak probíhá na videozáznamu figuranta, poté prezentuje titulek, zachycující gramatiku ČZJ, poté odkazuje na studentovu výpověď, resp. chlapcovu reprodukci v ČZJ a uvádí titulek, jenž odpovídá gramatickému, resp. agramatickému projevu chlapce. To umožňuje nejen sledovat chlapcovy odchylky od gramatických norem (a v nich odlišovat chyby, dané osvojováním ČZJ jako L2, od chyb, vyjevujících se jako agramatické), ale navíc to také čtenáři umožňuje obecně lingvisticky komparovat gramatiky dvou jazyků – českého jazyka a ČZJ. V tom mimo jiné spatřuji další přínos práce, zejména ti čtenáři, kteří dosud nemají povědomí o gramatice ČZJ, mají tímto způsobem možnost nahlédnout ji v porovnání s gramatikou českého jazyka. Opět se tak naplňuje skutečnost, že v každé práci o patologiích se poučíme velice mnoho o fungování normy, neboť norma se v kontrastu s jazykovou patologií obnaží a vystoupí na povrch. Moudrá v metodologii výzkumu a komparativním způsobu zápisu analýz a jejich hodnocení pracovala velice samostatně. Pro potřeby dalších studentů, kteří budou zkoumat akvizici ČZJ i obecné psycholingvistické otázky, navíc přináší cenný videomateriál, který je k práci přiložen. K tomu je nutno konstatovat, že jeho zpracováním (k výslednému několikaminutovému záznamu přiloženému k práci Moudrá dospívala prostřednictvím pořizování mnoha hodin nahrávek a výběru z nich) a dále otitulkováním strávila mnoho času.

Co se týče teoretických pasáží práce, potřebovala Moudrá o něco četnější konzultace s vedoucím práce, než bývá u bakalářské práce zvykem. To je však dáno interdisciplinárním charakterem práce a také malým množstvím existující odborné literatury o vývojové anartrii. Konzultace s vedoucím proto hodnotím spíše pozitivně a oceňuji snahu Moudré vzdělávat se v přesahujícím suboboru. Moudrá je velmi erudovaná, co se týče jejího oboru ČZJ, velmi dobře a aktivně také ovládá vizuálně-motorický kód ČZJ, oproti tomu při psaní práce měla

jisté formulační obtíže stylistického charakteru. Ty však v rámci konzultací také překonala a dospěla k výsledné práci, jež by se svou kvalitou mohla rovnat práci diplomové.

V samém závěru práce Moudrá samostatně zhodnotila nejen výsledky svých lingvistických analýz, ale i nově nabyté poznatky z psycholingvistiky. Zařadila do práce Leveltův model řečové produkce a promítla do něj jevy, vyhodnocené z analyzovaných projevů chlapce. Prokázala i názorovou kreativitu a odvahu, konfrontovala výstup své práce – tj. konstatované sémantické a asociační obtíže chlapce a obtíže s plánováním výpovědi, které považuje za nejvíce průkazný dysfatický projev – s otázkami funkce, nebo spíše dysfunkce pracovní paměti, resp. fonologické smyčky v řečové produkci sledovaného chlapce a vyslovila navíc částečnou kritiku Leveltova modelu, a sice že fonologickou smyčku model nezohledňuje.

Práce Moudré nesplňuje pouze položku ve studijním indexu. Tím, že z hlediska didaktiky speciální pedagogiky ukazuje, jaké např. alternativní komunikační možnosti nebyly pro chlapce vhodné (piktogramy, komunikační tabulka), dále jaké lingvistické přístupy se neosvědčily, a naopak jaké široké komunikační možnosti nečekaně nabídl slyšícímu, pohybově postiženému chlapci ČZJ, může prakticky inspirovat terapii jazykově handicapovaných osob. Dále má práce řekněme společenský rozměr, ukazuje na význam minoritního ČZJ a nabízí studijní materiál dalším studentům, kteří jej mohou používat, dělat na něm vlastní analýzy a promítat do něj vlastní názory.

Získat a analyzovat defektologická data je nesmírně těžké. Lingvista vždy nese subjektivní zodpovědnost za analýzu. Velmi si cením odvahy Moudré a v neposlední řadě také jejího etického přístupu k probandovi (práce mj. přináší jeho souhlas s užitím dat), který jsem mohla sledovat.

Práci doporučuji k obhajobě.